

El llop s'organitza socialment, com nosaltres. En els membres d'una llopada hi ha una parella dominant, anomenada Alfa, que sol ser l'única que es reproduïx.

EL SUPOSAT LLOBATER I BRUIXOT DE LA GARROTXA

EL PROCÉS DE LA INQUISICIÓ CONTRA PERE TORRENT

Josep Maria Massip Gibert

Un bruixot tothom sap què és. En canvi, dels llobaters se n'ha perdut molt la memòria. Al procés de la Inquisició, que portaria el llobater Pere Torrent a la forca, ho expliquen d'aquesta manera: «Persona que ab mal art amena i fa eixir llops i guilles, així com vol i de la manera que vol, de tal manera que donen i causen molts danys matant bestiar.» Amb els criteris actuals, unes altres definicions serien més idònies per endinsar-nos en el perfil enigmàtic d'aquests personatges. Pel que fa a Torrent, sembla que tenia els seus llops només perquè li agradaven i per presumir-ne. Això i els fets esdevinguts, li costaren el turment i la vida.

■ PERSONATGES PER ESTUDIAR

Quan l'any 1968 es publicà el llibre *Procés d'un bruixot*, del pare Nolasca del Molar, il·lustre fraire caputxí d'Olot, molta gent ja quedà astorada. Descobrien com, termenejant entre els bisbats de Girona i de Vic hi havia hagut casos de condemnats a mort per la Inquisició, i amb ells el personatge de Pere Torrent, nat al llogarret garrotxí de les Encies pels volts de l'any 1583. Conegut com en Pere Cufí, fou executat al poble de Sant Feliu de Pallerols (Garrotxa) el dia 7 de novembre del 1619. Se l'acusava de bruixeria; això és, de tenir pactes amb l'infern, provocar «pedregades i neulades», aiguats i plagues, de fer sortir golls al coll de les persones, de celebrar els seus ritus i volar, cavalcant dimonis, amb d'altres bruixes i bruixots dels encontorns. Aquestes eren algunes de les imputacions que a l'obra s'analitzen bé i amb prou detall. Es parla també de la seva relació amb els llops, tot i que no s'hi aprofundeix massa.

Ara que el llop ha tornat discretament a Catalunya, es manifesta la necessitat d'una anàlisi més pragmàtica i actual de molts dels fets que envoltaven la història de la fera en el passat. Per això és interessant que anem revi-

vint els esdeveniments que hi estan relacionats i que poden ser etnogràficament més importants. I aquest ho és.

En examinar-ne les particularitats, ens fixem que tots els llops que esmenta Torrent tenien nom, i Del Molar escriu: «No hem pogut trobar cap explicació que ens satisfés en les nostres perquisicions, i així creiem que és millor deixar-ho.» Aquesta renúncia explícita per esbrinar-ne més detalls, esperona per aportar algunes dades generals, a fi d'aprofundir en la història i les activitats que s'atribuïen als anomenats llobaters, llopaters, amansidors, encortadors, menadors, amenaadors, ensalmadors o salmaires de llops.

Els llobaters eren uns personatges curiosos i obscurs que sempre cobraven per fer que els llops deixessin tranquil el bestiar. La gent dels pobles els retribuïa amb una mena d'aconductes, com feien amb els metges, manescals o fins i tot els barbers i ferrers, o sigui amb la percepció d'uns diners pagats per temporada o en vendre ovelles, pollins, vedells... Fins i tot els carnisers també hi contribuïen, però ho solien fer en espècie, segons explica el folklorista Joan

«UN LLOP MATÀ LLEONARD HILARI, UN SABATER A QUI UN TEMPS ABANS PERE TORRENT HAVIA AMENAÇAT AMB FER-LO MATAR PER UN LLOP. EN ACOMPLIR-SE EL RESULTAT, ENTENDREM EL REBOMBORI»

Amades (1953). Aquests llobaters no s'han de confondre amb alguns altres amb el mateix nom, que eren els encarregats de recaptar les contribucions oficials per fer extingir els llops, especialment mitjançant batudes comunals. En aquest cas, els diners obtinguts servien per pagar tant les recompenses per la mort de les feres, com les despeses que s'havien originat en aquestes accions venatòries.

■ ELS FETS ATRIBUÏTS A PERE TORRENT

Una de les denúncies a Pere Cufí vingué per part de la seva pròpia tia, na Joana Trias, considerada igualment bruixa i que, prèviament torturada, l'havia implicat. Aquesta, sembla que fou executada pocs dies abans que

© Lluís Morera Bastidas

© Ernest Costa

Sostre de la galeria del Fontanil de Cogolls (les Planes d'Hostoles), on Pere Torrent feia de porquerol. La tipologia de les rajoles en revela l'antiguitat.

el nebot. Cal tenir en compte que, contràriament al que disposava el Dret Civil, en el sentit que ningú no havia de declarar contra ell mateix, la Inquisició obligava a fer-ho, ni que fos amb subterfugis i enganys, a la vegada que es coaccionava psicològicament els acusats perquè denunciessin familiars, per molt propers que fossin.

Al llibre de Del Molar es critiquen molt les imputacions en general i en particular les controvertides o imprecises. Moltes eren com calcades, de manual, que havien de confessar inexcusablement les persones que es creien subjectes de ser addictes a Satanàs. Alguns dels procediments eren obra d'un gironí de trista memòria: el frare dominicà Nicolau Eimeric (1320 – 1399), autor de l'obra *Directorium Inquisitorum*, escrita el 1376.

El trencacolls en què es trobà immers Pere Torrent va ser que un llop matà Leonard Hilari, de les Planes d'Hostoles, un sabater que un temps abans s'havia negat a posar-li soles a unes sabates. Com

que Torrent, contrariat i fent gala del seu temperament arrauzat, l'havia amenaçat de fer-lo *traspassar* (matar) per un llop i el resultat va aconseguir-se, entendrem el rebombori.

Per arrodonir-ho, es veu que un tal Nicolau Llapart, pagès de la parròquia, també havia estat intimidat per Torrent, perquè «li havia mort un llop de la seva ramada». En aquest cas, els llops, fossin realment d'en Torrent o salvatges, perjudicaven el bestiar del pagès, perquè «li havien matat una euga, i un matxo, i un rossí i alguns 17 nodrissos i porcells».

Ambdós fets, tan inquietants, van fer que agafés una fama de bruixot, menador de llops i provocador de malvestats entre la gent dels encontorns. Ell, una mica flux de gambals o enteniment, tampoc devia fer prou per contrarestar-ho. El poder inquisitorial i la histèria i por al dimoni i les seves obres, hi feren la resta. No van valer-li de res els avals, ni que durant la tortura Torrent s'encomanés a Déu, a

**«ELS LLOBATERS EREN
UNS PERSONATGES
CURIOSOS I OBSCURS QUE
COBRAVEN PER FER QUE
ELS LLOPS DEIXESSIN
TRANQUIL EL BESTIAR. LA
GENT DELS POBLES ELS
RETRIBUÏA AMB UNA MENA
D'ACONDUCTES, COM FEIEN
AMB ELS METGES
I MENESCALS»**

Els llops que tenia Pere Torrent procedien d'una cova de Cogolls. El gorg del Molí dels Murrís, en la imatge, és un d'aquests paratges on el llobater va criar els animals.

la Mare de Déu i a tots els sants, perquè els inquisidors només es creien el que deia si eren fets punibles i ajustats als perfils establerts que volien sentir.

■ LLOPS PER PRESUMIR

Fent tria de les dades, es dedueix que el suposat bruixot havia afollat i espoliat una ventrada de llops, d'on s'endugué quatre llobatons. Això succeí en una cova de Cogolls, llogarret de les Planes d'Hostoles on treballava de porquerol. Així ho explica en les declaracions, però afegint-hi (quin remei si el turmentaven!) que fou inspirat pel dimoni: perquè «jo en trauria molt pler, que després d'ésser nodrits, me seguirien com uns cans allí on jo voldria. I així los trobí; i los fiu en una barraqueta en lo mateix bosc, ab una pareteta que hi fiu. I los aportava llet i carn de bestiar dolent, que es moria. I quan los haguí nodrits, dits llops me seguïen per allí on jo anava, que eren amistançats ab mi; i, aclamant-los, m'eixien; i d'ordinari, revenien cerca de les cases on

La façana d'aquesta entitat bancària al centre de Sant Feliu de Pallersols no fa pas suposar que en aquest mateix edifici hi estigués reclòs Pere Torrent. Però la memòria popular encara ara el coneix com «la presó».

jo estava». Hi afegeix que feia vuit anys que els tenia i que presumeix que no causen cap mal, però que ara feia temps que no els havia vist ni anomenat. Diversos testimonis es posaren a favor de l'acusació, acreditant que les amenaces que havia formulat eren veritables, encara que ell es defensava argumentant que tot plegat era per fer broma.

Els noms que posà als llops eren els mateixos que tenien cadascun dels dimonis que ell coneixia, segons finalment declarà. A més, durant el turment manifestà que, en realitat, aquells llops també eren diables. El primer, «que era el capità», es deia *en Vermell*, i seguïen *en Carrua*, *en Gruanya*, *en Grea*, *en Poca-llàstima*, *en Burbó*, *na Espardenya* (devia ser una lloba) i *en Sergent*. N'esmenta quatre components de més que no pas els quatre que havia trobat. No sabem si n'hi afegia de no domesticats o potser que els seus havien criat, o quin era el motiu. En els llops, només sol reproduir-se una parella dominant de la llopada, i ambdós membres es denominen Alfa. Quan defineix un llop com «el capità», podria estar parlant del que ara coneixem com a mascle Alfa, i potser l'*Espardenya* podria ser la lloba Alfa.

Els noms devia posar-los a l'atzar, com qui els posa als gossos, i d'alguns d'ells n'entem el significat, com ara *Vermell*, *Poca-llàstima*, *Espardenya* i *Burbó* (probablement *Borbó*). *Carrua*, equival a un xaragall per on baixa la fusta del bosc, però de *Gruanya* i *Grea* en desconexem el significat, excepte que *Gruanya* volgués dir cruanya, que és el couro cru o mal adobat.

El que queda clar és que Pere Torrent, com veurem, no tenia els trets d'un llobater convencional. Sembla demostrable que no vivia d'això, i als escrits dels interrogatoris es constata que era músic i sonava el flabiol, la flauta i el tamborí. També se sabia que els llobaters, solien ser forasters i ell no. A més, s'escriu al procés que, estant ja a la presó, van tenir un estira i arronsa amb l'esmentat Llapart per aquells danys al bestiar, convenint finalment que Torrent li pagaria 8 lliures. Ja hem dit abans que ells sempre cobraven i no hi ha dades que mai es responsabilitzessin de res i els hi toqués pagar.

■ UDOLANT, ELS LLOPS S'ENTENEN

El paper dels llobaters és contradictori, depenent de l'autor que en parli. Per alguns, es confon amb el també anomenat *Pare slop*, però ambdós tenien la missió d'allunyar i perseguir llops. Eren gent temuda, perquè es deia que quan algú volia estalviar-se de pagar-los o de donar-los hospitalitat, els seus ramats eren indefectiblement empaitats pels llops. La història no és nova perquè des d'autors clàssics com Plató, Heròdot i Ovidi, fins a Sant Jeroni o Cervantes, Dumas, Sand, Seignolle, o ara i aquí Pep Coll, en fan referència.

Alguns pagesos sospitaven dels llobaters i els tenien sovint per farsants o pensaven que, en realitat, ells eren els que dirigien els llops, però molts preferien pagar. Una altra cosa serien casos d'actuacions interessades, com el que s'explica a Cerdanya, quan l'amo d'un ramat atreia els llops imitant-ne els udols. Els seus veïns estaven convençuts que ho feia per gelosia dels altres propietaris perquè tenien més ovelles. Aquesta habilitat envers la llopada li permetia que acudissin quan ell ja tenia el bestiar al corral i els ramats dels altres encara havien de tornar.

Més endavant, els llobaters foren perseguits per les autoritats i considerats amb la mateixa categoria que els vagabunds. Una *Real Cédula* del 25 de març del 1783, promulgada per Carles III, diu: «*En lo respectivo á los que se llaman Saludadores y los Loberos, mando asimismo sean comprendidos en la clase de los vagos y tratados como tales...*».

És ben sabut que, amb pràctica, els llops responen les imitacions d'udols. La memòria oral està farcida de situacions compromeses en les quals, tot fent-hi broma i provant-ho, se'ls hi presentaven les feres i havien d'arrencar-se a córrer. Alguns «*dudolaven*» per saber on estaven situats a l'hora de caçar-los o d'engegar els ramats, i per tenir més èxit «els cridaven valent-se d'un esclap foradat», que feia de caixa de ressonància. Al Vallespir, s'explica i és coneguda la llegenda de l'es-

© Ernest Costa

L'autor del llibre sobre el bruixot de les Encies estava convençut que aquest edifici de Sant Feliu de Pallerols havia estat la Cúria Reial, on el suposat llobater i bruixot Pere Torrent fou jutjat, turmentat i condemnat a la forca. La placidesa actual sobta amb uns fets tan esgarriuosos com els que han estat documentats.

«ARA QUE EL LLOP HA TORNAT DISCRETAMENT A CATALUNYA, ES MANIFESTA LA NECESSITAT D'UNA ANÀLISI MÉS PRAGMÀTICA I ACTUAL DE MOLTS DELS FETS QUE ENVOLTAVEN LA HISTÒRIA DE LA FERA EN EL PASSAT»

Dibuix: Dolores Pinatella ©

El paper dels llobaters és un tant confús. Per a alguns autors, els llobaters s'encarregaven d'allunyar els llops dels ramats. Tot i que alguns els acusaven de ser ells qui dirigien els llops, la majoria de pagesos preferien pagar-los.

Un bruixot dirigint-se a un dels aplecs, samaniats, akelarres o sabbat a cavall d'un llop, representat en un gravat del segle xv.

clop màgic, manejat per un llobater poderós i eficaç.

Ara, els científics i responsables de gestionar el llop també els imiten per intentar localitzar-los i tenir-los identificats i censats. Pregunteu-ho als guardes del Parc Natural de Cadí-Moixeró, on ja hi ha algun llop que s'hi torna a passejar. Els llops fan servir els udols per comunicar-se i com una mena de marcatge territorial. És la imatge típica i tòpica que tenim del carnívor: cap tirat enrere, el morro dirigit al cel i la boca vocalitzant sota la llum de la lluna plena. Abans eren uns sons prou coneguts per la gent, però en l'actualitat, tornar-los a escoltar pot esdevenir una experiència inoblidable.

■ LA BRUIXERIA, ELS LLOPS I ELS CONFLICTES AMB ELS HUMANS

Molts autors han escrit milers de pàgines sobre el fenomen de la bruixeria a Europa i a Catalunya en aquests començaments del segle xvii. Moltes dones i pocs homes, foren executats amb l'acusació de tenir pactes amb les forces infernals. En els textos processals generals, hi apareixen elements inculpatoris semblants als confessats per Pere Torrent, excepte els de la seva relació tan directa amb els llops. La visió actual coincideix en

«EN L'ACTUALITAT, ELS CIENTÍFICS I RESPONSABLES DE GESTIONAR EL LLOP TAMBÉ IMITEN ELS SEUS UDOLS PER INTENTAR LOCALITZAR-LOS I TENIR-LOS IDENTIFICATS I CENSATS»

entendre que amb els efectes de la misèria de l'època, hi havia necessitat de trobar bocs expiatoris i responsabilitzar algú de les desgràcies que afligien la gent. El millor boc, en aquests tràngols, era el mateix dimoni, precisament conegut en aquells temps com a *boc de Biterna*, i actuar perseguint els humans que l'encarnaven. La pressió del poble i les autoritats en veure que els desastres meteorològics, les guerres, el bandolerisme i moltes malalties i desastres més, no se solien resoldre amb pregàries, emmenà l'Església a fer-se part activa en els processos vergonyants, com aquest. Aital baixesa es fa difícil d'entendre, sense intuir els nivells de degradació moral a què s'havia arribat en molts nivells d'aquella societat.

A l'Alt Empordà, segons Cels Gomis, quan veien alguna dona que consideraven bruixa, es pignaven amb la mà dreta, tot dient-li: «Mal vit de llop te fot tres vegades en creu.» Un vit és el membre viril, i la imprecació posant-hi el llop ben dotat pel mig, revela les males intencions que es portaven. En qualsevol cas, aquesta malaurada història del garrotxí de les Encies,

ens transporta a una època de les més fosques del passat, quan feia temps que s'havia perdut la noció de l'harmonia entre tots els elements de la natura. Els humans deixaren d'admirar i aprendre del llop, com havien fet quan eren caçadors seminòmades.

En arribar el neolític, aparegué el sedentarisme i la domesticació d'animals, i el llop passava a ser un enemic i un competidor expeditiu per combatre. L'expansió de les religions monoteistes, des

del judaisme fins el cristianisme i fins i tot l'islam, feren considerar el llop com a sinònim de les forces del mal, mentre aquest cànid formidable veia desaparèixer progressivament les preses, perquè l'home les hi anava prenent. Si a tot això hi afegim la destrucció dels boscos, podrem entendre que l'atac força fàcil als ramats domèstics era l'única alternativa que tenia per a la continuïtat de la seva espècie. El conflicte s'anava magnificant i l'extinció del llop, que es classificaria com a *Canis lupus* l'any 1758, s'albirava a la majoria dels nostres territoris. ☺

BIBLIOGRAFIA

AMADES, J., 1953. *Costumari català*. Salvat Editores/Edicions 62. Barcelona
DEL MOLAR, N., 1968. *Procés d'un bruixot*. Taller tipogràfic de Mestre Joan Aubert. Olot

Josep Maria Massip Gibert. Naturalista i estudiós del llop. Banyoles (Girona).